
KETEBE

ISBN: 978-625-8904-41-3
© 2018 Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.

ketebe.com

Ketebe Yayınları: 1794

Kozmopolitea - 04

Yayın Yönetmeni
Furkan Çalışkan

Yayıma Hazırlayan
Yasin Gurur Sev

Düzelti
Fatih Kutan

Kapak
Harun Tan

Mizanpaj
Özkan Kaya

1. BASKI

Ekim 2026
İstanbul

Ketebe Yayınları
Sertifika No. 49619
Maltepe Mahallesi Fetih
Caddesi No: 6 Dk: 2
Topkapı 34010 İstanbul
Tel: 212 612 29 30
e-posta: ketebe@ketebe.com

Baskı ve Cilt
Sertifika No: 47939
My Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Maltepe Mah. Yılanlı Ayazma Sk.
No: 8/F Zeytinburnu / İstanbul
Tel: 0212 674 85 28

© **2026 Johns Hopkins University Press. All rights reserved.**

© Özgün adı *After the University: Higher Education and the Future of Intellectual Work* olan bu kitabın Türkçe hakkı Johns Hopkins University Press ile anlaşmalı olarak AnatoliaLit aracılığıyla Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.'ye aittir. İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

ÜNİVERSİTEDEN SONRA

Yükseköğrenimin Bir Geleceği Var mı?

CHAD WELLMON

TÜRKÇESİ
ÇİĞDEM ÖZKAN SEV

KETEBE

Chad Wellmon

Virginia Üniversitesi Germen Dilleri ve Edebiyatları Bölümü'nde Commonwealth Profesörü unvanıyla görev yapmakta, aynı üniversitenin Tarih ile İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümlerinde de öğretim üyeliği yürütmektedir. Lisans öğrenimini Davidson College'da siyaset felsefesi ve Almanca alanlarında tamamlamış, doktorasını 2006 yılında California Üniversitesi Berkeley'de Alman Çalışmaları alanında vermiştir. Araştırmalarını Avrupa Aydınlanması ve Romantizmi, Avrupa entelektüel tarihi, medya çalışmaları ve modern araştırma üniversitesinin tarihi alanlarında sürdürmektedir. *Organizing Enlightenment: Information Overload and the Invention of the Modern Research University* (2015) ile Paul Reitter'la birlikte kaleme aldığı *Permanent Crisis: The Humanities in a Disenchanted Age* (2021) adlı kitapların yazarıdır. Reitter'la birlikte Nietzsche'nin eğitim konferanslarını (*Anti-Education*, 2015) ve Weber'in meslek konferanslarını (*Charisma and Disenchantment*, 2020), Reitter ve Louis Menand'la birlikte de *The Rise of the Research University: A Sourcebook* (2017) adlı derlemeyi yayıma hazırlamıştır. Yükseköğretim üzerine yazıları Chronicle of Higher Education ve The Hedgehog Review gibi yayınlarda yer almaktadır. *Üniversiteden Sonra*'yı, Virginia Üniversitesi'ne bağlı Brown College'ın müdürlüğünü yürüttüğü yıllarda kaleme almıştır.

Çiğdem Özkan Sev

1993'te Sakarya'da doğdu. Lisans öğrenimini İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Bölümünde tamamladı. Doktorasını aynı bölümden aldı. Hâlen Ankara Bilim Üniversitesi Yeni Medya ve İletişim Bölümünde öğretim üyesidir. Çalışma alanları arasında oyun çalışmaları, oyunlaştırma, podcastler ve dijital sözlü kültür sayılabilir.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....7

Yükseköğrenimin Bir Otobiyografisi.....7

BİRİNCİ KISIM
***UNIVERSITAS*'TAN ÜNİVERSİTEYE**

BİRİNCİ BÖLÜM: Bilgi Kurumları:
Lonca, Fabrika, Toplumsal Sistem.....45

İKİNCİ BÖLÜM: Tüzel Birlikten Toplumsal Sisteme..... 73

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: Üniversite Fabrikası.....103

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: Öğrenci, Çaba ve Dışsal İyiler..... 119

ARA BÖLÜM I: Üniversite, Teknoloji ve Yeterlik
Belgelerinin Sihri 151

İKİNCİ KISIM
PROFESYONELLİĞE SOYUNMAK:
MODERN ÜNİVERSİTE

BEŞİNCİ BÖLÜM: Demokrasi, İlerleme ve Üniversite 167

ALTINCI BÖLÜM: Verimlilik, Toplumsal Reform
ve Bilginin Amaçları 201

YEDİNCİ BÖLÜM: Alternatif Bir Vizyon:
W.E.B. Du Bois ve Bilginin Amaçları 227

ARA BÖLÜM II: Genel Eğitim, Müfredat Reformu
ve Birlik Düşü ya da Ne Eksik? 259

ÜÇÜNCÜ KISIM
İNSAN SERMAYESİ KURAMININ GELGİTLERİ

SEKİZİNCİ BÖLÜM: Neye Erişim? Yükseköğretim
ve İnsan Sermayesi İnancı 279

DOKUZUNCU BÖLÜM: İnsan Sermayesi ve Üniversite 299

ONUNCU BÖLÜM: Kaliforniya Ana Planı:
İnsan Sermayesi Kuramının Somut Hâli 325

ON BİRİNCİ BÖLÜM: Yeni Sol, Liberal Karşıdevrim
ve Liyakat Düzeni 347

ON İKİNCİ BÖLÜM: Yüksek[öğretime]
İman ve Öğrenci Kredisi 385

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: Eğitim Devrimi
ve Bir Afrika Üniversitesi 415

ARA BÖLÜM III: 11 Ağustos 2017, Ahlaki Berraklık
ve Öteki Üniversite 455

SONUÇ: Üniversite Yetmez 485

GİRİŞ
Yükseköğrenimin Bir Otobiyografisi

2014'ten 2021'e Virginia Üniversitesinde (University of Virginia, UVA) lisans eğitimini yeniden düzenlemeye yönelik bir öğretim üyesi girişimine önderlik ettim. Çalışan yetişkinler için bir özgür sanatlar programı kurmaya yardım ettim. Bu sürenin çoğunda ailemle birlikte kampüsün tam göbeğinde, üç yüz lisans öğrencisinin arasında yaşadık. Orada UVA'nın üç yerleşik kolejinden [*residential college*] biri olan Brown College'ın müdürüydüm.

O yıllar boyunca bir kurumun, mütevelli heyetinin birkaç yıl önce görevden almaya çalıştığı rektörü [*president*] değiştirmesine tanık oldum. Bu üniversitenin bir gerçekle açıkça hesaplaşmaya başladığını gördüm. Bir bölümü UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde olan kampüsünü köleleştirilmiş siyahlar inşa etmişti. Üniversite ise sonrasında uzun süre kendini onların akrabalarını ve öteki yurttaşları dışlayarak tanımladı. Aynı yıllarda üç çocuğumu bir kanepenin arkasına sakladığım oldu. Meşale taşıyan dört yüz beyaz üstünlükçü, arka bahçemizdeki yurtların önünden geçit yaparak yürüyor, "Yahudiler yerimizi almayacak!" diye

bağırıyordu. Kısa süre sonra ailem, komşularım ve öğrencilerimle birlikte aynı aşırı sağcı radikalleri protesto etmek için yürüdüm. Kampüs binalarının adını değiştirmek ve sınıf arkadaşlarını kurumları hakkında bilgilendirmek için kampanyalar düzenleyen öğrencilerle bir araya geldim. Küresel salgının ortasında üniversiteye gelen onlarca birinci sınıf öğrencisini karşıladım. Bu arada İngilizce ve tarih gibi disiplinlerin ülke genelindeki çöküşünü gösteren çizgi grafiklerin aşağı inişini izledim. Bir yandan da lisansüstü öğrencilerin Boston Üniversitesi, Columbia, Georgetown, Harvard, Illinois State ve Yale gibi yerlerde başarıyla sendikalaştığını gördüm.

Daha yakın bir zamanda, 2024 baharında, Virginia Eyalet Polisinin kampüsteki bir öğrenci protestosunu dağıtışını izledim. Bu kitabı 2025 yazında bitirmemin hemen ardından, polisi çağıran Rektör Jim Ryan'ın zorla istifa ettirilmesini protesto eden yüzlerce kişiye katıldım.

Lisans müfredatı üzerinde çalışmaya başlamadan, kampüse taşınmadan ve son birkaç yılın olaylarına tanık olmadan önce, bir üniversitenin ne olması gerektiğine dair net bir fikrim vardı: Yükseköğrenime ayrılmış ve açılmış bir zaman ve mekân. Ama sonradan anlayacağım gibi bu, üniversitenin gerçekte ne olduğuna dair dar bir kavrayıştı.

Virginia Üniversitesi, işletme bütçesi 5 milyar doları aşan, bürokratik açıdan karmaşık, büyük ölçekli bir teşebbüstür. Aynı zamanda 14 milyar doları aşkın bir bağış fonunu yöneten bir yatırım şirketidir (The University of Virginia Management Company). 12.000'den fazla çalışanı ve yıllık neredeyse 3,5 milyar dolar işletme geliri olan bir tıp merkezidir. Bu gelirin 500 milyon doları aşkın kısmını federal araştırma sözleşme ve hibeleri oluşturur. Yirmi beş spor dalı ve açıklanan toplam geliri 153,5 milyon dolar olan bir spor teşebbüsüdür. Altmış yedi memurlu bir polis teşkilatıdır.

5 milyonu aşkın basılı cilt dâhil, sayısız sanat, tarih ve bilim koleksiyonu barındıran bir kütüphane ve müzedir. Akademik binalardan, yurtlardan, stadyumlardan, ofis parklarından, on sekiz delikli bir golf sahası ile altı delikli par-3 sahası olan bir tatil köyünden oluşan bir sermaye varlıkları bütünüdür. Rodeolardan Rolling Stones konserlerine kadar her şeye ev sahipliği yapan bir eğlence mekânıdır. Bir lisanslama ve girişim grubudur. Yüzlerce otobüs, kamyon ve otomobilden oluşan bir ulaşım ağıdır. Ve bir yükseköğrenim kurumudur. Frankenstein'ın canavarı gibi UVA da ağır ağır ilerlemeyi sürdürür: tarihsel kazaların ve içten hırsların dikip birleştirdiği, hem güzel hem zavallı bir yaratık. Üniversite denen bu canavarlık ile yükseköğrenim arasındaki ilişki nedir?

2020 yazında, aralarında Jim Ryan'ın da bulunduğu rektörler, COVID salgınının ortasında yaklaşan güz dönemi için yeniden açılma planlarını açıkladılar. Yeniden açılma savlarını, ister çevrimiçi ister yüz yüze olsun, statükoyu korumaya dayandırdılar. Sonra, kurumlarının 2021 güzünde neden yüz yüze eğitime dönmek *zorunda* olduğunu anlattılar. Gerekçeleri yükseköğrenimin gereklerinden çok, işleyişi yeniden başlatma zorunluluğundan doğuyordu. UVA'da yurt yatakları dolmalıydı ki kira parası aksın, borç dönsün. (Birçok üniversite gibi UVA da tahvil borçlarını ödemek için barınmadan gelen istikrarlı nakit akışını kullanır.) Dersler açılmalıydı ki öğrenciler mezun olmak için gereken kredileri toplamayı sürdürsün. Harç paraları girmeliydi ki öğretim üyeleri ve çalışanlar maaşlarını alsın. Ameliyatlar yapılmalıydı, hastane yatakları dolmalıydı ki Medicaid ve Medicare parası girsin. Üniversiteyi başka türlü örgütlemeyi düşünmek çok şeyi riske atardı: İptal olan barınma sözleşmeleri, azalan kayıtlar, boş futbol stadyumları… Ardından düşen gelirler, çöken bütçeler ve nihayetinde iş kayıpları gelirdi. Yalnızca öğretim üyeleri değil, geçimini üniversiteden sağlayan binlerce çalışan da işini yitirirdi. Hatta en çabuk onlar yitirirdi.

Rektörler ve mütevelli heyeti üyeleri 2025'in başında kendilerini benzer bir durumda buldu. Trump yönetimi kurumlar kapsamlı bir talepler listesine uymadıkça milyarlarca dolarlık federal fonu kesmekle tehdit ediyordu. Yükseköğretime yönelik bu saldırı sistemin uzun süre gizlenmiş ama hiç çözülmemiş istikrarsızlıklarını açığa çıkardı. Kimi liderler boyun eğdiler. Kimileriyse karşı koydular ve yalnızca kendi kurumlarını değil, akademik özgürlüğü ve üniversitenin kendisini savunduklarını öne sürdüler. Ne var ki sundukları savunmalar büyük ölçüde teknokratikti. Harvard rektörü Alan Garber, federal "haddini aşmanın" Alzheimer ve kanser araştırmalarını tehlikeye attığı konusunda uyarıda bulundu.[1] Amerikan Kolejler ve Üniversiteler Birliği ile Amerikan Sanat ve Bilim Akademisinin hazırladığı, onlarca rektörün imzaladığı bir mektup, Amerikan kolejlerini ve üniversitelerini "fırsat ve hareketlilik motorları" diye tanımladı. Bu motorlar "inovasyonu" besliyor, "dinamik bir işgücünün" ihtiyaçlarını karşılamak için "insan kaynağı" sağlıyordu.[2]

Bu çağrılar siyaseten ne kadar işe yarasa da (kanser araştırmasına kim karşı çıkar ki?) dikkati daha temel sorulardan saptırıyordu. Üniversiteleri federal yükleniciye çeviren düzen, bir kurum olan üniversite için iyi miydi? Üniversiteleri emek piyasalarına bağlamak iyi miydi? Üniversiteleri iktisadi verimlilik motorlarına dönüştürmek iyi miydi? Bu liderler, üniversitenin asıl amacının çıktı üretmek ve iktisadi, tıbbi veya teknolojik nimetler dağıtmak olduğunu varsayıyordu. Üniversitelerin insanları nasıl eğittiğini (ya da eğitemediğini), bir kurum olarak yaşamlarını nasıl

1 Alan Garber, "Upholding our Values, Defending our University," Harvard University Office of the President, 21 Nisan 2025, https://www.harvard.edu/president/news/2025/upholding-our-values-defending-our-university/.

2 "A Call for Constructive Engagement," Association of American Colleges and Universities, 22 Nisan 2025, https://www.aacu.org/newsroom/a-call-for-constructive-engagement.

biçimlendirdiğini pek dile getirmediler. Toplumsal ayıklama sistemleri olarak nasıl işlediklerinden de pek söz edilmedi.

Yine de kamusal amaçlar ve kamusal iyiler üzerine daha coşkulu bir söylem üniversiteyi kurtarmaz. Sadece şu gerçeğin üstünü örter: Eğitim kurumlarımız ve daha geniş toplum yalnızca yükseköğrenimi değil, tüm eğitimi, her türlü entelektüel arzuyu paraya, iktidara ve statüye giden bir araç sayıyor. Bütün bunlar olurken, ChatGPT ve yapay zekâ hayaleti de kendi gölgesini düşürüyor. Üniversitenin disiplinli çalışma yeri olduğu fikrine aynı ölçüde varoluşsal bir tehdit yöneltiyor.

Bütün bunların hiçbiri ani bir kriz değildi. Üniversitenin kutsal bir mekân ve zaman, disiplinli çalışmaya adanmış bir sığınak olduğu fikri, COVID'den, Trump'tan veya ChatGPT'den çok önce çoktan tükenmişti. Bu olaylar bir çöküşü tetiklemedi. Bunlar yükseköğrenim kurumlarımızın çok daha uzun süredir bambaşka bir şeye dönüşmesinin dışavurumuydu. Salgın sırasında yeniden açılmak, devlet baskısına karşılık vermek, yapay zekâya tepki göstermek… Hepsi işleyişi sürdürme yönündeki kurumsal zorunlulukları yansıtıyordu. Hepsinin o kurumların kaygı ve ihtiyaçlarıyla örtüşen gerekçeleri vardı. Her birinin dağıtacağı nimetler (tıbbi bakım ve kanser araştırması) ve göreceği işlevler (emek piyasalarını doyurmak, iktisadi büyümeyi sürüklemek) vardı. Üniversiteyi savunmak gerekiyordu.

Ortada varoluşsal bir mesele varken, üniversiteyi haklı çıkarmak için sunulan gerekçelerin disiplinli çalışmayla ve entelektüel arzuyla pek ilgisi yoktu. Güya yükseköğrenimle ilgili olan bir kurumu nasıl olur da bambaşka bir şeye giden bir araç diye savunuruz? Üniversitelerin ne işe yaradığına dair iddialarımızla gerçekte yaptıkları arasında böylesine büyük bir uçurum nasıl açıldı? Üniversitenin para, statü ve fayda peşinde koşması, onun kendi edinim hırsından başka bir şeyi ayakta tutma kapasitesini

aşındırdı mı? *Üniversiteden Sonra* bu soruları yanıtlıyor ve bunu yapmanın bugün neden önemli olduğunu anlatıyor.

Üniversiteden Sonra bir anı kitabı değildir. Yükseköğrenimin bir otobiyografisidir. Kitap kısmen kendi deneyimlerimden yola çıkar. Anlattıklarını 2007'den beri çalıştığım kurumun merceğinden verir. Yükseköğrenimin kendine özgü sorunlarına, bugünkü koşullarına ve geleceğe dönük olanaklarına dair bir anlatı sunar. Onu büyük ölçüde en iyi bildiğim akademik üslupla yazdım: dipnotlarla desteklenen kavramsal ve tarihsel çözümleme ve yorum. Kolejlerin ve üniversitelerin kendilerine mal ettiği idealler, pratikler ve değerler üzerine bir düşünümdür. Ben yükseköğrenim diyorum, yükseköğretim değil. Böylece ilkinin evrensel özlemlerini ve potansiyelini, ikincinin aşırı belirlenmiş, sabit ufkundan ayırıyorum. Beni kolejler ve üniversitelerin kendisi değil, bu kurumların entelektüel arzuyu ve disiplinli çalışma pratiklerini nasıl biçimlendirdiği ve biçimsizleştirdiği ilgilendiriyor. Yükseköğrenim ve disiplinli çalışma, W.E.B. Du Bois'nın "yaşama dair büyüyen bilgimiz" dediği şeyi, hep değişmekte olan bir toplumsal gerçekliğe durmadan uyarlar.[3] Kabul etsek de etmesek de bilgi için verdiğimiz bireysel çabalar aynı zamanda toplumsal çabalardır. Kimi zaman zorlama ve dayatmayla, kimi zaman kolektif ve müşterek.

Beni disiplinli çalışmanın ve entelektüel arzunun kurumsal koşulları ilgilendiriyor. Son iki yüz yıldır dünyanın pek çok yerinde bu koşulları büyük ölçüde üniversite belirledi. Üniversite de modernliğin koşulları altında dönüşmüştü: kitle demokrasisi, sanayileşme, teknoloji ve medyadaki değişim, artan emek verimliliği, sermaye birikimi. Son iki yüzyılda dünyada bunca insanın yaşamını biçimlendiren toplumsal koşullar bunlardı. Peki, o zaman,

3 W.E.B. Du Bois, *The Souls of Black Folk*, *W.E.B. Du Bois's Writings* içinde (The Library of America, 1986), 421. Bundan böyle *Souls*.

modernlik bağlamında şu soruyu soralım: Bilgiyle ve öğrenmeyle ilgili oldukları apaçık olan kolejler ve üniversiteler nasıl olur da aynı ölçüde apaçık biçimde bu şeylerle ilgisiz olur? Ne zaman ve neden kendilerinin birer parodisine dönüştüler ve disiplinli çalışmanın iyilerini bırakıp toplumsal mevki yarışını, bitmek bilmeyen para ve iktidar arayışını seçtiler? Bugünkü yükseköğretim koşullarında, disiplinli çalışmanın iyileri kendi ölçütleriyle — mutlak ve biricik değerler olarak değil, yalnızca kendi başlarına değer verilmeye layık şeyler olarak— tanınabilir mi?

İdeal Okur

Bu iyilerle ilk kez babamı izlerken karşılaştım. Kilisedeki Kutsal Kitap derslerine veya oturma odasında ailece işlediğimiz derslere hazırlanışını izlerdim. Etrafı konkordanslarla, Yunanca ve İbranice sözlüklerle, tefsirlerle çevrili olurdu. Uzun sarı bloknot kâğıtlarına notlar, terimler, ayetler karalardı. Vaktinin çoğunu Vahiy Kitabı'nı ve hep yaklaşan kıyameti çalışarak geçirirdi. O kıyamet Göğe Alınış'ın, biz kurtulmuşların bu dünyadan ansızın göğe yükselişinin habercisiydi. Babamın Tanrısı bir *deus absconditus* idi, saklı bir Tanrı. Bu yüzden hep tetikte okur, Mesih'in gelişine dair işaretler arardı. Pavlus'un Selaniklileri uyardığı gibi, Mesih "gece hırsızı gibi" geri dönecekti.

Babam Kutsal Kitaplarını ve yardımcı kaynaklarını açtığında ne bulacağını bilmiyor gibiydi. Kendini sözcüklere bırakıverir, metnin içinde yol alırdı. Sonrasında nasıl değişeceğini bilmezdi ama nedense değişeceğinden emindi. Tek başına okur, tek başına dua ederdi. Vakti gelince tek başına yargılanacağını düşünürdü. Tanrı'yı bilme arzusu yalnızca kişisel değildi. Kendine yeterliğiyle âdeta bir *monad* gibiydi. Ama yalnız değildi. Ne zaman kardeşimi yumruklasam veya anneme karşılık versem beni omuzlarımdan tutardı. Gözlerini gözlerimin hizasına getirir, Kutsal Ruhu duyup duymadığımı sorardı. Ben saçma sapan bir şeyler

mırıldanır, ona değil arkasındaki bir noktaya bakardım. Kafamda kırmızı, çevirmeli bir telefon canlanırdı. Numarası olmayan, sadece bir ahizesi ve yere sarkan kıvrık bir kordonu olan bir telefon. Babamın tanrısal olana açılan doğrudan hattı. Başka insanlar, kitaplar, kiliseler, dinler sadece gürültüydü.

Kutsal Kitap üzerine sarfettiği emeğin yanı sıra babamla ilgili iki olgu daha onu anlamama yardım etti. Bir zamanlar boksördü, bir de üniversite diploması yoktu. Boks hem odağını keskinleştirmiş hem de bir duyguyu pekiştirmişti. Tıpkı ringdeki gibi dünyada da tek başınaydı. Lisans diplomasının olmayışı bütün bir hayatın fonuydu: işten çıkarmalar, kaçan terfiler, iki yıllık koleje [*community college*] tekrar tekrar yazılıp bir türlü bitirememe. Bir de altmış üçüncü doğum gününe haftalar kala başına gelen şey: çalıştığı fabrikayı yeni satın alan İngiliz holding ona "yol vermişti," üstüne emeklilik hakkını da tanımamıştı. Fabrika, Kuzey Carolina'nın kırsalındaydı. Bir ay sonra babam, asgari ücretin biraz üstünde bir maaşla Lowe's mağazasında çalışıyordu. Sonra oturup hesabı yaptı: Sosyal güvenlik ile Medicare mali açıdan daha mantıklıydı.

Babamın çalışma hayatı liyakat kavramıyla âdeta alay ediyordu. Mesleki yerinin ve toplumsal statüsünün sabit olduğunu biliyordu. Bunun sorumlusu Tanrı mıydı, resmî bir aristokrasi mi, yoksa yükseköğretimin ayakta tuttuğu bir liyakat düzeni mi, onun için pek fark etmezdi. Hristiyan inancının verdiği teselliye rağmen babam kendini başarısız biri, çocuklarına kötü bir örnek sayardı. Üniversite diplomasının olmayışı ilk günah gibi onu lekelemişti. Gençken baba olması, iş üstüne iş bulup da bir meslek edinememesi, boşanması, uyuşturucu bağımlılığı kadar derin bir lekeydi bu. Üstelik lekenin kalıtsal olduğuna inanmıştı. Babamın kendi çabasıyla ayağa kalkma inancı kafama hiç yatmadı ama toplumsal bir mantığı hep vardı. İsa ile kişisel ilişkisinin ve bu ilişkiye temel olan Kutsal Kitap çalışmasının hiç alamadığı resmî

akademik eğitimin açığını kapattığına inanırdı. Kutsal Kitap İbranicesi ve Koine Yunancası okuyabilen, tefsirleri inceleyebilen biri olmaya can atardı. Daha iyi bir iş veya daha çok takdir istediği için değil, okurken bir şeyler olduğu için. Kendine özgü, yalnız bir disiplinli çalışma biçimi sürdürürdü. Yaratıcının doğrudan babama seslenmesi, sonradan inandığım gibi, en yakın ailemiz dışında haysiyetten ve takdirden yoksun bir hayatın telafisiydi. Ben daha bir üniversite sınıfına adım atmadan çok önce, mutfak masasında Kutsal Kitaplarıyla tek başına oturan babam benim ideal okurumdu.

Kutsal Kitaplar, tefsirler ve konkordanslar dışında ailemizin sahip olduğu tek kitaplar *World Book Encyclopedia* ile Time-Life'ın ev tadilatı serisiydi. Bu seride *Temel Elektrik Tesisatı* ve *Su Tesisatı* gibi başlıklar vardı. Sade olgular ve adım adım açıklamalar babamla Kutsal Kitap okumanın yorumlama yükünden bir nebze nefes aldırırdı. Ne okuduğum ve nasıl okuduğum lise birinci sınıfta değişmeye başladı. Bir arkadaşım bana *Sokrates'ten Sartre'a: Felsefi Arayış* kitabını önermişti. Sokrates veya Sartre hakkında hiçbir şey bilmiyordum. Kitabın yazarı T. Z. Lavine hakkında da. Ucuz bir cep kitabı olan bu eseri, tıpkı beyzbol ve futbol oynadığım gibi kendimi kaptırmışçasına ve pervasızca okudum. *Sokrates'ten Sartre'a* kitabını okuma deneyimimden pek bir şey hatırlamıyorum. Yine de sonradan edindiğim bir dizi cep kitabını okurken bana kılavuzluk etti: Platon'un *Savunma*, Hume'un *İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme*, Kant'ın *Saf Aklın Eleştirisi*, Sartre'ın *Varlık ve Hiçlik* kitaplarını. O kitapları fikir, ifade ve imge bulmak için eşeledim. Bunlar kendime mal ettiğim külçelerdi. Babam nasıl okuyorsa ben de öyle okudum. Bağlamın, tarihin veya ikincil literatürün yokluğu beni yavaşlatmadı. Bunları takdir edecek kadar bilgim yoktu, cahilliğimden utanacak kadar da.

Lavine, 1979'da Maryland Public Television'da bir dizi sunmuştu. *Sokrates'ten Sartre'a* işte bu diziye dayanıyordu. Kendisi

George Mason Üniversitesinde felsefe profesörüydü. Harvard'da Ralph Barton Perry ve C. I. Lewis gibi Amerikalı pragmatistlerin yanında okumuştu. Lavine'in diziyi çekerken ve kitabı yazarken açıkça belirttiği amaç, edebiyatı ve felsefeyi kolej profesörlerinin elinden geri almaktı. Ona göre bu profesörler bu disiplinlerin meyvelerini kendilerine saklıyordu. O ise bu meyveleri fildişi kulenin dışındaki meraklı zihinlere geri verecekti.

Lavine, *Boston Globe*'a şunu anlattı: Dizi ilk yayımlandıktan on yıl sonra bile insanlar hâlâ ona mektup yazıyor, ya teşekkür ediyor ya da Platon okumanın hayatlarını nasıl değiştirdiğini anlatıyordu. "Bu tür yayınlara bir açlık var anlaşılan," dedi. *Globe*'daki yazı şöyle sürüyordu:

> [Lavine] diyor ki, Sokrates bugün yaşasaydı büyük ihtimalle televizyona çıkardı. Fildişi kulesine çekilmiş bir tip değildi o. Adam meydandaydı. Konuşuyor, insanların tepesini attırıyor ve… "filozofun yeri üniversitedir" diyen gelenekçilerin tansiyonunu yükseltiyordu.[4]

Kitabını ilk okuduğumda Lavine'in amacından habersizdim. Ama sonradan bu kitabın soyağacında Will Durant'ın *Felsefenin Öyküsü* kitabı gibi eserler olduğunu öğrendim. Kitap büyük bir çoksatar başarısı kazanmış ve 3 milyonu aşkın satmıştı. Durant, Columbia Üniversitesinde felsefe doktorasını yaparken bir yandan da New York'ta bir yetişkin eğitimi merkezi olan Labor Temple School'u yönetiyor, orada işçilere felsefe öğretiyormuş. Derslerini Aristoteles, Platon ve Locke gibi klasik isimlere dayandırıyor, bunun için kapsamlı ders taslakları kullanıyormuş. Sonra bu taslakları beş sentlik *Küçük Mavi Kitaplar* diye yayımlamış. Yayıncılığın dev isimlerinden Lincoln Schuster de

4 Susan Trausch, "The Platos of Today They're Getting Out of the Academy, Rolling Up Their Sleeves and Going to Work in the Real World," *Boston Globe*, 19 Haziran 1989.